

opravdano i d) ono je trijezno i sažeto u biblijskim spisima izraženo.

Slijedi III poglavlje u kojem pisac prikazuje, vrlo kratko, povijest nauke o Mariji i štovanja Marije kroz stoljeća sve do II vatikanskog sabora. Prva su stoljeća (3—6) postavila dogmatske temelje a kasnija su stoljeća (rani srednji vijek: stoljeća 7—12. i kasniji srednji vijek: stoljeća 13—16) te temelje uvelike razvila. U vrijeme Reformacije nauka o Mariji je prilično razvodnjena pa su protestanti zauzeli i prema mariologiji negativan stav.

U IV poglavlju pisac prikazuje nauku II vatikanskog sabora o Mariji. Nauka o Mariji II vat. sabora izražena je u VIII poglavlju dogmatske konstitucije o Crkvi *Lumen gentium*. Sabor promatra Mariju ekleziološki i kristološki i temelji svoje izričaje o Njoj na nz. spisima i na otačkim spisima.

U V poglavlju pisac razrađuje mariološka načela spoznaje. Sustavno i teoretski razrađuje podatke koje je prethodno iznio na temelju Svetog pisma NZ i povijesti. Najprije iznosi opća načela spoznaje s obzirom na marijansku nauku, a potom, u VI poglavlju (mariološki temeljni princip), govori o najvažnijim izričajima katoličke nauke o Mariji. 1) Ona je vazda Djevica; 2) Ona je Bogorodica; 3) Ona je slobodna od ljage istočnog grijeha; 4) Ona je u životu svome slobodna od bilo kojeg grijeha; 5) Poslije smrti na nebo je uznesena.

U VII poglavlju daje teološko opravdanje marijanskih dogmi, osobito dogme materinstva, bezgrešnog začeća i uznesenja na nebo. Dogmi djevičanstva posvećuje posebno VIII poglavlje, budući da je ta dogma ona u svezi koje vjernici najviše pitanja postavljaju a i neki teolozi je djelomično danas postavljaju u pitanje.

Na kraju, u završnom poglavlju pisac zaokružuje sve što je u knjizi iznio i ističe kako je potrebno danas, baš danas, govoriti o Mariji.

Knjiga je pisana vrlo laganim nje-mačkim jezikom te se stoga lako čita. Može koristiti ne samo svećenici-ma koji žele još jednom nešto zaokruženo saznati o Mariji, nego i svim vjernicima koji vole pratiti teo-

lošku literaturu. Ovom će se knjigom sigurno obogatiti.

Adalbert Rebić

Lj. Rupčić, PJESMA NAD PJESMA-MA, KS, Zagreb 1973, str. 108.

Pjesma nad pjesmama, poema miomirisa, buđenja novog života, novog svijeta, »svetinja nad svetinjama«, uvijek je privlačila svojim tajanstvenim izričajima i snažnim slikama pjesnike i teologe, književnike i mistike. I svaki prevodilac i tumač ove Pjesme pokušava nešto novo unijeti, osvijetliti, otkriti u ovim zbitim versovima koji opjevaju Ljubav koja nema granica po svojoj naravi. Jer zaista sve pjesme o njoj su »nedopjevane, govori nedovršeni, izražaji nesavršeni«. I poznati naš prevodilac pokušao je na našem jeziku ponovno nam dočarati onaj izvorni »zvuk zvonkih riječi, skladnost ritma, jakost boja i slikovitost opisa« Božje poruke o Ljubavi.

U uvodnim bilješkama prevodilac govori o naslovu Pjesme, o piscu i književnom obliku. Pjesma nad pjesmama, što znači Najljepša pjesma, nije djelo jednog autora. Naraštaji a možda narodi su je stvarali. Današnji svoj oblik dobila je najvjerojatnije između 4. i 3. st. pr. Krista. Teško je odrediti književni oblik Pjesme. Prevodilac iznosi razne hipoteze koje ne zadovoljavaju. Nije drama, niti zbirka svatovskih pučkih pjesama, niti neka liturgija života iz liturgije božanstva plodnosti, niti su to pastirske ljubavne pjesme u stilu grčko-rimskih pjesama. Imamo ovdje posebno književnu vrstu istočnjačkih ljubavnih i svatovskih pjesama ali koje se opet odvajaju od ostalih sličnih pjesama što tu nemamo onog profanog što je značajka vanbiblijskog pjesništva, već uzvišeno i sveto govori o ljubavi. Jer »nemoguće je zamisliti i pretpostaviti da bi neka sasvim profana pjesma mogla uopće doći u Bibliju, ako ne bi imala religioznu dimenziju« (str. 18).

Dragocjen je doprinos autora o svojstvima Ljubavi koju nam Pjesma opjeva. Ona je kreativna, stva-

ralačka, spontana, slobodna, osobna i nepobjediva. Grčki su prevodioci Svetog pisma za nju gotovo skovali novu riječ *agape* koja ulazi otada kao oznaka ljubavi u Novi zavjet. Njom Novi zavjet označuje sve što je Bog po Kristu i u Kristu pokazao prema svim ljudima. *Agape* isključuje i »maniheističko poimanje tijela« i »njegovu degradaciju u putečnost«. »Ljubav tijelo čuva, a ne ubija; oplemenjuje, a ne degradira; obožuje, a ne osiromašuje; posvećuje, a ne profanira« (str. 26). *Agape* je osuda »ograničene i jednostrane ljubavi«. Na nekoliko stranica (27—31) pisac nam jasno iznosi temeljne razlike između *agape* i seksa. Ljubav je uvijek osobna, slobodna, selektivna i isključiva, spremna na žrtve, jaka i trajna..., dok seks traži »tijelo«, pravi nasilje, indiferentan je, prigodan i časovit... Stvaranje je prvi čin ljubavi, a drugi je otkupljenje. »Oboje je utemeljeno u Kristovu utjelovljenju.« Ljubav »u prirodi najbolje odražava čovjek, među narodima izabrani narod, a među svim stvorenjima Djevica Marija, majka Kristova. Prema tome, Pjesma nad pjesmama govori o Božjoj ljubavi prema stvorenjima — posebno čovjeku, Bl. djevici Mariji, Crkvi i sveticima — isto toliko koliko i oni o njoj«, zaključuje autor. »Apostol Ivan veli: 'Bog je ljubav' (I Iv 4, 8!), a Pjesma nad pjesmama: 'Ljubav je Bog' (str. 17).«

Nakon prijevoda Pjesme prevodilac prije tumačenja opet se navraća na razne hipoteze tumačenja teksta. Autor smatra da se Pjesma u početku »pretežno, ako ne isključivo, tumačila doslovno« (str. 65), da je bila kao neki »školski priručnik mladim ljudima kako treba da uredi vlastitu ženidbu i na taj način pridonesu općoj obnovi i pripremi ostvarenja vječnog Božjeg Ugovora s izabranim narodom«. To je došlo do izražaja nakon izgnanstva babilonskog kod obnove Ezre i Nehemije. Ali i tada ona dobiva već duhovnu, religioznu dimenziju. Dok Pjesma slavi direktno »Ljubav zaručnika i zaručnice, i to u obliku svatovskih pjesama ondašnjeg vremena, a indirektno, dok ističe tjelesna i moralna svojstva zaručnika u idealnom obliku, slavi Bo-

žu milost i ljubav, koju Bog, povratkom Izraela iz sužanjstva, počinje pokazivati prema svome narodu« (str. 63).

Zatim pisac govori o »tipskom smislu« Pjesme. Kod autora tipski smisao je onaj »uzvišeniji« smisao koji se obično naziva dublji, puniji (sensus plenior), duhovni, alegorijski. Ženidba »nije slika ili uzor«, ona je povrh toga već djelomično ostvarenje ljubavi Božje (Kristove) prema njegovu (konačnome) narodu Božjem«. Uzima tip u biblijskom pojmu što ne uključuje samo pojam »uzora«, nego tome nadodaje jedan dio prave Kristove stvarnosti, djelovanje Kristovo u Starom zavjetu (str. 68 s) kao i ostvarenje Tajne ljubavi u Kristu u Novom zavjetu. Ova Tajna je djelomično ostvarena u ljudskoj ženidbi, potpuno u zajednici svih ljudi s božanskim zaručnikom kako nam to opisuje Otkrivenje. I Pjesma (Pj 8, 14: »Bježi, dragi moj!«) i Otkrivenje (Otkr 22, 17: »Dođi, Gospodine Isuse!«) završavaju istom težnjom i žudnjom za ostvarenjem posvemašnjim ove velike Tajne ljubavi.

U tumačenju Pjesme autor povezuje doslovni i tipski smisao. Oni se prelijevaju neprestano. Autor vidi »uzvišeniji« smisao koji utječe na pjesnika u biranju riječi, izričaja, slika, i opet s druge strane zaručnica i bračna ljubav osvjetljuje religioznu dimenziju duhovnog, proročkog vida. Ipak tu i tamo ovo usklađivanje katkad izgleda odviše traženo, nekako namješteno, forsirano. Tako 1, 1: »Li Šelomo« autor misli da se ne misli »na povijesnog Salomona nego Boga ili Krista, koji prema značenju same riječi, tvori i daje mir«. Jednako »djevojke« (1, 3) bili bi »poganski narodi«, »sinovi Majke moje« (1, 6) bili bi Kaldejci s Nabukodonozorom, »male lisice« (2, 15) okolni narodi; »okreni se« četiri puta (7, 1) podsjećalo bi na povratak iz sužanjstva; »krilo« (7, 3) na Jeruzalem. U 8, 8—12 vidi kritiku na politiku Ivana Hirkana; 8, 9 »braća« bili bi Saduceji i slično. Bilo bi jasnije da je lučio literalni i literarni smisao, doslovni i tipski (alegorijski) koji se mora temeljiti na doslovnom.

Prijevod je čitljiv, razumljiv, stilski dotjeran i pjesnički snažan. Us-

poređujući prijevod s prijevodom Biblije »Stvarnosti« vidi se napredak u mnogome. Zeli biti vjerniji izvornom izričaju a opet i razumljiv današnjem čovjeku. Prijevod 2, 4: »Uveo me u odaje vina i pokrio me zastavom ljubavi« (Biblija »Stvarnosti«), Rupčić prevodi: »Uveo me u odaju vina i vojska njegova protiv mene je ljubav«. Možda bi bilo bolje: »Uveo me je u gozbene odaje, i njegov pogled (*dagal* — Zorell) na mene bio je ljubav«. U 5, 4: »tijelo« se k njemu zalelija, bolje Biblija »Stvarnosti« »sva mi utroba (nutrina — *meai*) uzdrhta«. 5, 12: »Oči su njegove kao golubi na viru vodenom, što se u mlijeku kupaju, što na pučini borave«. Razumljiviji je prijevod Biblije »Stvarnosti«: »Oči su njegove kao golubi nad vodom potočnom; zubi mu kao mlijekom umiveni, u okvir poredani« ...

Na kraju donosi popis literature. Ne znam po kojem je kriteriju izabrana ova literatura. Tu su izvori, uvodi, komentari zajedno stavljani. Cudi me da pisac nije uvrstio prijevode i komentare na našem jeziku, posebno: E. Orozović, Pjesma nad pjesmama, Beograd 1937; Miličević, Pjesma nad pjesmama, Zagreb 1965; i prijevod u izdanju Biblije »Stvarnosti« koji je autor sigurno imao pred očima kako se može lako zapaziti uspoređujući prijevode međusobno.

Knjiga je tehnički i grafički dotjerana uz male grafičke pogreške. Jedna je pogreška malo teža: »narod« mjesto »nard« (1, 12).

Pjesma nad pjesmama uvijek je privlačila velike kršćanske mistike koji su tražili u ovim nadahnutim stihovima izričaje i slike da izraze svoju težnju i plam ljubavi prema nebeskom Zaručniku. Pjesma nad pjesmama je danas posebno potrebna dok istinska Ljubav doživljava svoje teške krize u srcima mnogih mladića i djevojaka, muževa i žena u ovim vremenima rasplamsanog panseksualizma. Pjesma nad pjesmama je »Božja poruka današnjem čovjeku da upozna Ljubav, pođe za njom i preda joj se bez suzdržaja. Jer, ona čini čovjeka onim što je ona sama: skladnim, stvaralačkim, božanskim i vječnim. Bez nje je ostvarenje čovjeka

nemoguće, a jedinstvo svijeta tlapnja.« Naš poznati prevodilac i biblijski pisac svojim novim prijevodom ovu Božju poruku učinio je bližom, prisnijom, životvornijom i shvatljivijom današnjem čovjeku kome progovara njegovim rječnikom.

C. Tomić

DODATAK

Budući da je recenziju o *Pjesmi nad pjesmama* naknadno učinio i C. Tomić, uvrstio sam njegovu recenziju a u dogovoru s njime nadodajem iz moje recenzije samo neke primjedbe na Rupčićev prijevod Pjesme nad pjesmama. Rupčićev je prijevod Pjesme nad pjesmama izvrstan i treba ga za taj trud pohvaliti. Primjedbama koje je dao C. Tomić ja bih dodao potpunosti radi još samo ove. Rupčić je doista posegnuo za izvornikom i prijevod biblije *Stvarnosti* dotjerao. U točnosti slaže se s najboljim njemačkim prijevodom *Pj* koji je učinio Gillis GERLEMANN (Biblischer Kommentar, Altes Testament, XVIII, Ruth, Das Hohelied, Naukirchen-Vlyn 1965).

Za hrv riječ »draga moja« stoji u hebrejskom izvorniku riječ »re'athi«, riječ koja u hebrejskom jeziku znači »prijateljica, drugarica« (muški rod: *re'a* znači »drug«, »prijatelj«). No u širem smislu može se prevoditi i »draga moja«. Tako čini i Gerlemann (»Meine Geliebte«, ili »Meine Liebe«). — Pj 2, 2 mjesto »trnje« bolje bi bilo prevesti »stričak«, jer upravo stričaka ima u Palestini mnogo. — Pj 2, 7 (i 3, 5) mjesto »Ne budite, ne budite ljubavi« treba točnije prevesti ovako »Ne budite, ne smetajte ljubavi«. — Pj 2, 10 umjesto »Dođi, draga moja, ljepotice moja, dođi!« treba prevesti »Ustani (qûmi!), draga moja, ljepotice moja, dođi!« — Pj 2, 17 umjesto »Na brdima zavjeta« bolje bi bilo i točnije prevesti »Na brdima Beterskim« (tako prevodi i Gerlemann). — U prijevodu umjesto naše riječi »srce« točnije bi bilo upotrebljavati riječ »duša« (u hebr. »nefeš«). Doista, prema hebrejskom mentalitetu »duša« ljubi, to jest cijeli čovjek. — Riječ »grad« nema raz-